

महाराष्ट्र धारण जमिनींचे तुकडे पाडण्यास
प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण
करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ च्या
तरतूदींमध्ये सुधारणा करण्यासाठी समिती
गठीत करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : लवेसू-२०२५/प्र.क्र.४५६/ल-१
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : १५ जुलै, २०२५

प्रस्तावना:-

धारण शेत जमिनींमधून किफायतशिर शेती करण्याच्या प्रयोजनांसाठी, धारण शेत जमिनींचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करणे आणि त्यांचे एकत्रीकरण करण्यासाठी महाराष्ट्र धारण जमिनींचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ (१९४७ चा ६२) अधिनियमित करण्यात आला आहे.

सन २०२५ च्या पावसाळी अधिवेशनात विधानसभा सभागृहात महाराष्ट्र धारण जमिनींचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ संबंधित लक्षवेधी सूचना क्र.१५१६ उपस्थित करण्यात आली होती. सदर लक्षवेधी सूचनेच्या चर्चेवेळी दि.०९.०७.२०२५ रोजी मा.मंत्री (महसूल) यांनी महाराष्ट्र धारण जमिनींचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ या अधिनियमातील तरतूदींविरोध पडलेल्या तुकड्यांचे नियमितीकरण करण्याची प्रक्रिया सुलभ करण्यासाठी अपर मुख्य सचिव (महसूल) यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करून १५ दिवसात याबाबत मानक कार्यप्रणाली (SOP) तयार करण्यात येईल, असे विधानसभा सभागृहास आश्चस्त केले आहे. त्यानुसार समिती गठीत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती. याबाबत पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७, या अधिनियमातील तसेच इतर अधिनियमातील तरतूदीबाबत विचार विनिमय करून शासनास शिफारस करण्यासाठी खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	पदनाम	समितीमधील पद
१	अपर मुख्य सचिव (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	अध्यक्ष
२	अपर मुख्य सचिव (नगरविकास-१), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	सदस्य
३	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	सदस्य
४	जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.	सदस्य
५	नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.	सदस्य
६	संचालक, नगर रचना, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.	सदस्य
७	सह/उप सचिव, विधि व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	सदस्य
८	श्री. राजेंद्र क्षीरसागर, सदस्य (प्रशासकीय), महाराष्ट्र जमीन महसूल न्यायाधिकरण, मुख्यालय बृहन्मुंबई.	निमंत्रित सदस्य
९	श्री. एन. आर. शेंडे, सेवानिवृत्त संचालक, नगर रचना.	निमंत्रित सदस्य.
१०	सह सचिव (ल-१), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.	सदस्य सचिव

२. वरील समितीची कार्यकक्षा खालीलप्रमाणे असेल.

- १) महाराष्ट्र धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ या अधिनियमातील तरतूदीनुसार नागरी क्षेत्र वगळल्यामुळे त्या क्षेत्रात होणाऱ्या जमिनीच्या हस्तांतरणामुळे त्या भागातील विकास नियोजनबद्ध होण्याच्या दृष्टीने सर्व संबंधित विभागाच्या समन्वयाने हस्तांतरण व विकासाची कार्यपद्धती ठरविणे.
- २) सदर अधिनियमाच्या कलम ८ब मधील परंतुकाच्या अनुषंगाने
  - अ) नियमितीकरणाची प्रक्रिया कशी सुलभ करता येईल
  - ब) सदर परंतुक नियमितीकरणाची व्यवहार्यता तपासण्यात यावी.
- ३) कलम ९(३) मधील तरतूदीनुसार तुकड्यांच्या नियमितीकरणाची कार्यपद्धती ठरविणे.
- ४) नोंदणीकृत दस्ताने झालेल्या तुकड्याचे नियमितीकरण करणे व त्या तुकड्यांच्या हस्तांतरणाची अधिकार अभिलेखात नोंद घेण्यासाठी मानक कार्यप्रणाली (SOP) ठरविणे.

- ५) अनौदणीकृत खरेदी व्यवहारांमध्ये खरेदीकर्ते यांचे नाव अधिकार अभिलेखामध्ये घेण्याकरिता कायद्यात दुरुस्ती करणे आवश्यक असल्यास त्याप्रमाणे उचित सुधारणा सुचविणे.
- ६) नौदणीकृत खरेदी व्यवहाराचे नियमितीकरण मोहिम स्वरूपात घेणे.
- ७) अनौदणीकृत खरेदी व्यवहारामुळे झालेल्या तुकड्याचे नियमितीकरण करणे प्रक्रिया, नियमितीकरण झाल्यानंतर नौदणी प्रक्रिया याची कार्यपध्दती ठरविणे.

३. समितीचे अध्यक्ष अपर मुख्य सचिव (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना विशेष निमंत्रित म्हणून त्यांना योग्य वाटेल अशा अधिकारी/ सेवानिवृत्त अधिकारी किंवा तज्ञ व्यक्तींना समितीच्या बैठकीसाठी आमंत्रित करण्याचे अधिकार प्रदान करण्यात येत आहेत. तसेच वर नमूद कार्यक्षेत्रांव्यतिरिक्त आणखी काही शिफारशी करावयाच्या असल्यास समितीस स्वातंत्र्य राहिल.

४. सदर समितीने आपला अहवाल १५ दिवसात शासनास सादर करावा.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात येत असून त्याचा संकेतांक २०२५०७१५१६४८५१४७१९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(प्रतापसिंह मच्छिंद्र खरात)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. मा. राज्यपालांचे सचिव.
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव.
३. मा. उप मुख्यमंत्री [नगरविकास, गृह निर्माण, सार्वजनिक बांधकाम (सा.उ.)] यांचे सचिव.
४. मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त, नियोजन, राज्य उत्पादन शुल्क) यांचे सचिव.
५. मा.मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव.
६. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक.
७. अपर मुख्य सचिव (महसूल) यांचे स्वीय सहायक.
८. अपर मुख्य सचिव (नगरविकास-१), नगर विकास विभाग यांचे स्वीय सहायक.
९. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग यांचे स्वीय सहायक.
१०. जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
११. नौदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१२. निवडनस्ती/ल-१.